

LLAÉS

Vella parròquia i llogaret 8 k. al SE. de Ripoll: pagesies escampades al peu de l'església, que és dalt del «Cingle de Llaés».

PRON.: *lajés*, anotat per Casac. a St. Quirze de Besora, Ripoll, Borredà i St. Joan de les Abadesses; igual vaig anotar jo en l'enq. de Llaés, 1953 (XIII, 142) i de nou el 1964, a St. Bernabé de Tenes. Altrament, és pronúncia coneguda a tot Catalunya, pels fets de la guerra carlina de 1875, qua acabà amb els cruels afusellaments en massa ordenats pel formidable capitost Savalls (P. Coromines, *Tomàs de Bajalta, Silèn*; Mundet i Puigdevall, *Savalls*). Gentilici: *l্লাieresos* (allí 1953).

MENCIONS ANT: 821: *Lazesse* (CCandi, *Mi.Hi.Ca.* I, 49);¹ 943: in comitatu Ausona, in te. castris *Lazesse* --- *Lazesse* (Monsalv. xvi, 159.4, 160.21); 954: castrum *Lacesse* --- afr. circi in serra de *Tenes* et de *Castell Palumbi* ['Castellpalum' avuil]; 955: *Lacesse* (bis) (Monsalv. xv, 173.20, 30); 957 in villa *Lazesse* (Udina, *Arch. Cond. S.IX*, 297.8; CCandi, *Mi.Hi.Ca.* I, 49); 960: o 961: «kastro *Lazesse* --- villa *Lazesse* (Udina, *Arch. Cond. S.X*, 312.5, 23); 1005: «locum q. dicunt *Lasez*» (MiretS. *BABL* I, 339). I moltes encara de semblants des de mitjan S.XII:

1025: *Lazes* (Monsalv. xvi, 293); 1123: *Lazes* --- *Laces* --- *Laces* --- *Laces* (Monsalv. xv, 341.29, 343.3f, 344.1, 344.15f); 1123: *Lasers* cit. junt amb *Milany* (CCandi, *Mi.Hi.Ca.* II, 462); S.XII.: *Lades* en les llistes de parr. vigatanes p.p. Pladevall a tots 3 docs., p. 72); 1150: *Ladess* (Monsalv. xvi, 293); 1243: *Leters* (Hinojosa, *Reg. Sen. Cat.*, p. 279); 1280: *Lesers* (CCandi, *Mi.Hi.Ca.* II, 462); 1330: S. Bartholomei de *Lesers* (Junyent, *Misc. Griera*, I, 373); 1332: *Lasers* (id., 384); 1359: *Laers* (*CoDoACA* XII, 81); 1518: Alzemar de *Leses* (*Spill de Cbo.*, 78v.); 1748: *Llaers* (Monsalv. xvi, 293).

Anàlisi de les formes de les mencions:

1) La grafia *-ers* és molt tardana: 4 mencions del S. XIV (car a la del 1123, la lliçó de CCandi està desmentida per la de Monsalvatje, més directe i escrupolós). Evidentment una *rs* suposada i sense fonament. En canvi crida l'atenció la grafia *-esse* poc comuna, repetida acuradament en totes i cada una de les 6 mencions més antigues, i encara *-ess* el 1150 amb aquesta singular *ss* doble: és de creure que això obeeix a una tradició antiga i constant; després encara segueix *-és* en totes les altres mencions del SS. XI i XII.

2) En la síl·laba interna apareix sempre *-ce* o *-ze* en les 10 més antigues, seguides per *-d-* (o sigui *ð*) en 3 del S.XII, so que acaba per esvair-se del tot: és el tractament normal català de *-CE-* intervocàlic.

3) No és rar que hi hagi *Le-* en la inicial (1127,

1243, 1280, 1330, 1518), però hi ha 9 docs més antics amb *La-*, i encara 5 més (ja posteriors). No estaria, doncs, mancat de base suposar una seqüència *E-É* que hagués canviat la inicial per dissimilació.

4) Però com que és base flaca, i l'arag. ant. *Lacessas* (infra) encara confirma la *a*, es pot admetre *LACE-* com originari; o, com a molt, amb una variant coexistent *LECE-*.

ETIM. En tot cas tenim assegurada la term^o de la base *LACÈSSE, també per la *ç* tancada de la pron moderna, que és el resultat normal de la *Ē* davant *ss* en la nostra llengua. Salta a la vista que és un nom pre-romà, com tants d'aquests rodals (*Besora, Orís, Torelló, Borredà, La Quar, Saltor...*). La term^o *-ESSE* hi forma un ampli i típic grup pirinenc i subpirenaic: *ARTESSE* (*Artés*), *BENESSE* (pall...), *ERBESSE* (maestr.), *CIRESSÉ* (Rbg. i ja en Ptolomeu);² els alt-aragonesos *Ipiés* (supra, s.v. *Ibi*), *Biniés, Lardiés, Arbaniés, Layés*; i mant cas gascò, com el *GALANESSE* que postulo per a *Galez* en *Btr.z.Nfg.* 1973, p. 255.

La posició de l'església i antic castell de *Llaés*, dalt d'un cingle de penyals ben conegut, i amb les cases escampades pel vessant, suggereix un ètimon d'aquest significat. En els estudis publicats en *E.T.C.* hem arribat a establir, segons llurs formes antigues, un ètimon *LAKÖRRE* per a *Llaguarres* i *La-corre* (*La Quar*), *E.T.C.* 110 i 99, i hi hem trobat *Lacarra* en documents ribagorçans del S.X (*E.T.C.* 112), que coincideix perfectament amb el basc *lakarr* «gravier, aspérité du terrain» (d'on, amb article, el NL i cogn. navarrès *Lacarra*).

Puix que *-arr* i *-orr* són coneguts en basc com elements sufixals sovint alternant entre ells (*malkarr* i *malkorr* «falaise») junt amb la terminació *-ESSE* del nostre *LAKESSE* formen una triada sufixal i amb un sign. comú a tots ells, de rocam, pedregar o penyatera. L'element bascoide i ibèric el tenim ben representant allí entorn, per *Besora, Saltor, Saltèguel, Bescàneu, Sorretx*, etc.

De l'anticipat parònim aragonès antic, només tinc una dada documental, mancada de localització precisa, però que havia de ser de la comarca de Jaca, jutjant pels NLL que l'acompanyen: «Badahués, Azenarbi, Sti. Salvatoris de *Luaso*, de *Puyo*, de *Gasa*, de *Lacessas*, Ste. Cecilie de Barbués, de *Lecueta* ---», doc. de 1245 (*BABL* x, 102) on reconeixem 'Badaguás', 'Cenarbe' etc. Sembla que aquí hi hauria un fem. plural, en resposta de *-ESSE* (o una ultra-correcció descatalanitzant de *-esses*?)

Àdhuc la hipotètica variant *Lekesse que hem admès com a alternativa merament possible, es podria potser justificar, per la *e* dels noms del tipus *Llec / Leca*, que estudio en art. infra, i ja en el *DECat.* (v, 15a36); també amb sentit de 'roca' i no inconnexos amb el present grup bascoide.